

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

5
1868**ВОЈИН**

БРОЈ

7
1. Марта.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.**

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Неколике црте о Турској војсци. — Каква је тактика Драгомировљев, од Д. Ђурића. — Руска војна снага. — Положаји, од Лере. — Новине.

Неколике црте о турској војсци.*По немачком.*

Ма да се турска влада за ових последњих 30 година труђаше, да своју војску изведе из природног јој хаоса и да је стави на степен европских војски, па, и макар да за ту жељ дозва у земљу толике стране официре, да јој у томе помогну, — ипак трудови ових реорганизатора останах у главном безуспешни и неуродихе жељеним плодом. Ово пак није никакво чудо, јер се напредне установе и немогу развијати ни уродити онде, где за то нема основа и живља ни у државном организму, ни у духу самога народа. Међутим пак стара она религиозно — фанатичка храброст и освајачки дух турски устукло је испред развија просвете и великих слободних народњих идеја, малаксао је и клонуо под челичном моћи духа времена, изгубио се у трулежу народњег му живота.

Од страшне оне османске силе, која је некада

рушила и освајала царевине и краљевине, и од које је сва Европа некада страховала, — створила се таква слаботиња, која **никаквог више услова за живот нема** и која би одавна већ и изумрла, само, да се европске силе могу једанпут да погоде о наследству и да је неподржавају ради опште равнотеже; но је ипак одржат немогу, јер време, које никог ни зашта не пита, тера своје стално, па ће и овде учинити, што и мора и ваља да буде.

Одсудан час близу је, и неће дуго постојати, па ће се и око источног питања поделити мегдани, а како ће ови испасти, то може још унапред мислити сваки онај, коме доле буде познато време, стање ствари, а поред тога и турска војска.

Услед овога држимо, да неће без вајде бити, ако овде у кратко, али опет у најважнијим цртама опишемо садашње стање турске војске по једном најновијем немачком извештају од некаквог на сву прилику знаменитог очевидца.

Да почнемо прво од дисциплине. Праве дисциплине у турској војсци, ма да се реорганизатори много око ње пекоше, нема ни мрве, јер ту влада најтврђа самовоља, удружена са највећом неподчињеношћу. Стражари њихови имају као и свуда своје строге прописе, али они поздрављају кад, како и кога оћеју; а поред тога може их човек често видети и где су у стражарама скрстили ноге, а пушку прислонили, па једу грожђа.

Карактеристика турске дисциплине може се најбоље видети из примера, којих би се могла овде тма божија наређати, но ми ћемо од свију тих навести само један, који је истина мали, али и опет

довољан, да покаже како Турци схваћају дисциплину.

У турској војсци, одако је Пруси реорганизоваше, служило је некакав Прус као капетан. Један пут прође он крај једнога стражара пушећи. Но овај му то забрани, и капетан баци одма циару. Ал да би још боље разумео заповест опали га шилбок затим и једанпут кундаком у леђа. У след тога капетан, наравно које са љутине због такве нечувене дрскости, а које пак са бола, спонадне сабљу, те и сам одадре стражара по леђи и врати му жао за срамоту. Затим пак достави овај случај; али стражару неби ништа, а он буде одпуштен.

Ето таква је турска дисциплина, и то још спрам оних, који су им дошли, да их науче и унапреде.

А шта да рекнемо о турској плаћи. Да ли има кога, који још није чуо о тој највећој турској болести?! Ми мислимо да заиста нема тога, који неби знао, да у Турака скоро нико од ђенерала на ниже недобна уредно своју плаћу. Пуковници (бејови) чекају на њу и по 10 и по 12 месеци, а официри и војници често још и дуже.

Само се уредно даје рана у месу, вариву и лебу, коју добија и сваки официр до ђенерала у мањим или већим оброцима по своме чину.

Дугоочекивани дан издавања плаће обнародује се увек нарочитим приказом, и онда, тог дана, настаје опште весеље.

И ово је главни узрок, што се нижи официри једва тек могу да разликују од простих војника; рђаво одевени, по толико месеци без плате, и скучени само на оно нешто мяса и леба, обитавају они

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

заједно са војницима и немају никаквог опхођаја са грађанима. Већином их може човек да види сасма занемарене, како у оделу, тако и у понашању.

Врло је карактеристично како се неки део Турака извлачи од војничке дужности. Више пута сретше човек у Малој Азији по читаве караване, који се с коњима, псима, уопште са целом имаовином, селе у другу провинцију, само да небуду војници.

И ово све може да бива у Турској, где су административне власти немарне и самовољне, организација и плаћање органа рђаво, а поштански саобраћај неуредан.

Но се власти ипак, у оваквим приликама, намире са заоставшима, које онда немилице пописују, а особито обитаоце Мале Азије, који су већином крупни и лепо људи (поглавито Смирњани).

У селима од 40 до 50 кућа, узимље се обично 4 до 5 људи годишње, па ако су из какве породице и 2 до 3 брата у служби, онда турске власти незнају, као зашто неби било разлога, да то и с другима буде.

Рок службени утврђен је на 7 година; али, почем држава остаје војницима дужна увек плаће за понеколико месеци, а тај би дуг ваљало војнику при отпусту исплатити, то овај сиромах, мора с тога да остане често и 9 до 10 година под баријаком; с тога уписан рекрут и незна никако, кад ће се опет вратити кући.

Ово им наравно тамани расу.

Ко није увршћен у редовну војску, тај долази у редиџ-аскер (народњу војску), који се двапута годишње сазивље у главну варош провинције на

упражњење; народња војска чини у рату резерву, (наравно, ако се може искупити).

Једна је добра страна у турске војске, а то је издржавање и трпељивост. Ова им се својства, поред трпељивости у чекању на плаћу, најјасније огледају у рату. Тако су они у кримском рату, ма да су били рђаво одевени и рањени, инак по читаве недеље лежали у опкопима, често преварени и неверени од својих старешина, полумртви од глади; ладноће и мокроће, зајиста ремек у трпељивости и издржању, који с пуним правом заслужује, да се назове хероичким.

Овима њиховим унутрашњим својствима иду на руку у пуној мери још и спољашња. Од ране још младости Турчин је научен на умереност у својим потребностима, као никаква друга народност, свикнут на малу и свакаку рану, на врућину и ладноћу, на дугачке дневне маршеве, а да нема у путу људских обиталишта, па с тога му је и тело очврсло и на штрапац навикнуто. И тек дуговремена служба раслаби га морално, — по то не сами захтеви службе, него дужи ускутни живот.

Касарне су, где војници обитавају, како где; негде, а нарочито у великим варошима, добре, колко тољко, а негде пак ни налик на људска обиталишта. Што се тиче чистоће у њима, та је опет уопште свуда таква, као што се тек од Турчина може очекивати. —

(Наставиће се.)

Каква је тактика Драгомировљева?

Од Д. Бурића.

Тактика од руског полковника Драгомирова, у реду је између најваљанијих дела руске војничке књижевности. Руси је у звезде кују и усвоили су је за предавање у њиховим војничким школама. И ту тактику преведоше на српски језик „три српска официра“, а како оглас вели, већ се печата; па зато мислимо, да ће на свом месту бити, да проговоримо коју о тој књизи и да се с њоме упознамо мало поизближе пре, но што је у руке узмемо.

Како Драгомиров вели у своме делу, шта је то тактика? Он вели: **тактици је задатак, да нас упозна са бојним својствима војске и земљишта.** Као што видимо, тактика по Драгомирову не изгледа нам тако страшна или величанствена. Писац је врло скромно опредељује и не обећава много у њој. Напротив други писци, већина собњих тактика, говоре, да је тактика вештина, која нас учи, како ћемо се на бојишту са непријатељем **згодно да боримо**; неки одоше још и даље па веле, да тактика учи, како ћемо непријатеља и да **победимо**; трећи опет определише тактику некако у наоколо, на пр.: „**тактика је дело**“, т. ј. што **стратегия** као врховна у војничкој вештини прорачуна и скроји, то тактика извршује итд. Кад сравнимо опредељења Драгомирова са свима овим, налазимо грдну разлику. Док се наш аутор бави са испитивањима својства војске и земљишта, дотле они други, не обазирјући се на ово много, **боре се па и побеђавају.**

WWW.UNILIB

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Није ни чудо, што су ови писци увек код читајуће публике мејдан одржавали. Обећана златна брда стекоше им много читалаца, но без преувеличења можемо рећи, да све њихове присталице не само да се нису могле научити победи, него, ако их је случај донео на бојиште, били су тучени; јер и читаоци и писци не знадоше или не хтеше знати, да између тактике, која се мирно и ладнокрвно у соби напише, још је здраво далеко до праве тактике на бојишту. Какве су морале произићи последице од оваког погледа на теорију тактике? Писци, положивши за задатак својим тактикама, да своје ученике уче вештом борењу и побеђавању, морали су се из петни жила упети, да и правила за ту циљ пропишу. А како вешто борење и победа зависе од безбројно многих узрока, међу којима **случајност** такође велику улогу игра, то писци, не могући их обухватити све, морали су се зауставити са својим правилима до неке границе, прогласити их аксиомама и под њих подвести све нове прилике или се на њих и не обазирати. Па шта је отуда произишло? Произишло је једно између најцрњих зала у војсци — **педантерија**, т. ј. безрасудно прописивање правила за **свашта** и **слепо** придржавање прописаних правила, не разумевајући њихов дух ни границе. Одгаиле су се старешине, које викаху само: „**хоћу црно на бело**“, дрхтаху од одговорности и не имаћашу ни искрице независности у војено време. Војска сва постаде укочена, трома — маса у правом значају речи.

Поглед Драгомирова другачије је, а то зато, што му је поглед и на сву војену вештину другачији. Ево

како он говори: „Војничка вештина састоји се у вештини бити непријатеља са што мањим усиљавањем и жртвама.“ Одовуд се види да се та цел може постићи само онда, ако се темељно упознамо са свима средствима, што доприносе, да се та цел постигне; јер непознавајући оруђе, којим се што ради, немогуће је применити га на дело.“

„Из свега овог јасно је, да се војничка струка дели на две поле, врло различне једна од друге: прва је **знање** својства свега тога, што помаже или одмаже војевању или борењу; друга је **умење** користити се тим средствима у извесном часу за претположену цел. Теорија војничке вештине простире се само на прву полу, на **знање** својства свију средстава и она се може изучити; у другу полу теорија не може а и не треба да се пача, јер умење употребити у дело сва средства како ваља, зависи од природног дара и дуговремене бојне практике.“

(Наставиће се.)

Руска војна снага.

(Продужење из бр. 4.)

Три четвртине, да не кажемо девет десетина те војске, једне су народности — царске кокарде и са највећим одушевлењем убијају своју рођену браћу, која су остала оно, што им је природа на рођењу одредила. Војнички дух убио је скоро сасвим у њима дух народности и то је још тим чудније, што војници у рејиментама нису покупљени са разних страна, него су сви из једног краја — земљаци — (да

се одклони забуна, која би много удила унутрашњој управи). Пословица каже: нужда свему учи, — и заиста Аустријску је владу научила, те боље него и која друга познаје свој положај. Могло би се рећи, да пробуђена једном свест у Аустријских народа била би по државу далеко опаснија, но што су странке у Француској и поцепала би државну снагу много више, но што у Француској странке учинити могу, али није тако. Борба та не може да се распали у једаред као револуционска страст, може бити опасна после неког известног времена, ал у тренутку не, и довољне су само строжије полицајске мере, па да се све утиша. Аустријска влада зна то врло добро, па зато кад је нужно, без и какве зебње извлачи војску и из најнемирнијих предела. Ето с тога Аустрија између свију европских држава (осим Русије, и то онакве, каквом би она могла да буде) може да има најогромнију војску, која је у последње доба долазила до 400.000. Разуме се, да би толику војску имала, мора да је задовољна врло младом, као и Прусија: у место узакоњеног рока служења од десет година, војник не служи више од две године. Па и опет са војском од 400.000 тако дисциплинованом и тако оданом влади, шта се не би могло да учини? Али ту се показује потпуна неоснованост свију окушаних комбинација. За љубав безбедности царства рејименте не могу бити потпуно народње; официри и војници у истој рејименти не смеју бити једне народности; официри су благородници Аустријски и ђермански; они не знају језика својих војника и разговарају се с њима преко под-официра, који опет, да до овог чина дођу, морају бити до извест-

ног ступња понемчени. И тако Аустријску војску чине три сасвим различна елемента, који су само механички везани. Аустријска влада превеликом бригом својом учинила је чудо: у ову тако не природну масу улила је такав дух, да војник не сматра војску другаче, него као другу отаџбину. И док су духови на миру и док је свуда ред, Аустријска је војска одличита. Али прва и најмања несрећа, која у рату може да снађе и самог победитеља — производи ужасну забуну, наравствена свеза између потчињених и старијих, који су једно другом сасвим страни и непознати, престаје, или боље речено, показује се, да је никако ни било није, — и војска, и ако тако ваљна, мора да претрпи катастрофу. Истина она се опет може брзо да опорави и наново поведе у бој, али свакојачко не у истом тренутку и на разбојишту самом, да се несрећа поправити може: дан дакле тај остаје сасвим изгубљен. Аустријска војска потпуно се може да сравни са каквим здраво сложеним хемијским саставом, који је леп за око и чврст у околини, која му годи, али се распада одма, чим му се и најмање равнотежа поремети.

Из овога краткога нацрта војничких устројства у четири главне јевропске државе види се, да се ни једна од њих није у тој ствари поводила, нити се је могла повести за теоријом; организација војске истицала је увек из „стања ствари“ и била је питањем поглавито политичким и социјалним. Но при том опет војном министарству остаје још врло важан посао, да измери поверену му снагу, да је разреди вако ваља, и да је што боље спреми према потребама савремене ратне вештине. Снага државе готово у пола зависи од ових последњих услова.

(Наставиће се.)

Положаји.

Од Лера.

(Продужење.)

Овакав начин радње даје извесне користи, јер с једне стране олакшава проматрање силе противнике — питање веома важно и тешко за решење, особито при својствима садашњих борних поља*) — одвлачи резерву, да не може помоћи бојна одељења, која су с лица нападнута, те дакле олакшава напад с лица; и напослетку оваква су обилажења обично особито штетна, у наравственом одношају (на војску коју обиђу), и од утицаја су премда по правилу, ал свакојако које примери осведочише**). Војна историја показује да, једини напад с лица на такве положаје, (па ма како били они брањени), — захтева много времена и особитога напрезања, па и опет ретко се ка успеху дође. А међу тим кад год се нападач постара да јуриша са облажењем, свакад је готово успео за врло кратко време. (Гросгартен у борби код Дражђана; код Бузања, цели ред напада с лица бејаше одбијен; а захођење принуди Велингтона да у мах остави особито тврди положај). Из овога се види, како се брижљиво морамо постарати да крила осигурамо,

*) За ово је особито згодна коњица. Заишав за крило непријатељско, ако земљиште то не спречава, она ако га и не принуди на одступање, већ је тим пријела користи, што је по откривеној снази непријатељске резерве, доста лако закључити на снагу целог одреда.

**) Добре војске немају разлике међу фронтом, крилом или леђима. Оне знају само једно правило, непријатеља треба тући, па ма с које се стране он појавио.

іер обилажење није опасно, кад смо за времена о њему извештени *).

4. Насељена места.

Овака места заклањају војску од погледа и оружја противниковога, на дакле помажу и ојачавају нашу ватру, отежавају напад, принуђавајући војску кретати се по улицама усвим фронтом у тесном ре-ду, и на послетку, отежавају донекле управљање војском, преграђујући погледа једноме делу војске ка другоме, а по негда и закрађујући им узајмне путне свезе. Величина овога утицаја, која имају села на радњу војске, условљава се њиховом величином, граничном сликом њиховом, величином зграда и ограда, својствима околнога земљишта (т. і. спуштали се она или уздиже према непријатељу...), на коме село лежи. У овоме последњему погледу, особито је згодно бранитељу, ако јаруге, канали, потоци, широкe улице, отворена места итд. деле село на одељења. При оваким деловима може се устројити неколико одељења обране, и упорно бранити село све део по део. **Унутрашња је обрана** у опште врло важан акт у данашњој дубокој тактици, која оснива свој успех на искусној употреби резерве. Акт је овај још важан и с тога, што се бој у унутрашњости насељенога места бије готово при равним околностима и за наступача и за браниоца (јаруга и поток Лињи у околини села **Лињи** (1815 г.), бејаху већи део

*) Све што је речено о користи једновременог напада с лица са нападом крилним, као год и о прекој потреби брижљивог чувања крила, — односи се на напад и обрану свакога положаја.

Крила се осигуравају изасланим пикетима, нарочито коњичким, а ако се на крилу находи теснац, то се намештају ту браничке страже.

боја неодољива препрека француским наступањима, који иначе већ бејаху успели да овладају предњом половином села. Овако исто бејаше и у обрани **С.-Аман**). Као врло важно ојачање у обрани села или вароши јесте то, што каткад у њима наиђемо на тврда здања, као што су то: цркве, ограђене јаком оградом, куће богаташа итд. Кад их са доста војске поседнемо, а још ако буде времена било, кад их за обрану удесимо према обрани целог места), тад овакве зграде могу бити редвити. Историја нам показује (Асперн., Еслинг 1804 г. у.) да оне имају врло важнога утицаја; јер кад је непријатељ село заузео, редвит особито здужи да и опет место повратимо, а осим тога јако препречује нападачу да се утврди у селу. Гробља у већих села, особито кад су ограђена јаком оградом и још за времена за обрану удешена, играју веома важну улогу у обрани места; најновији догађаји то потврђују (С.-Лучија, Солферино 1859 г.....). Особито од важнога значаја бејаше гробље у битци код С.-Лучија (1848). Значај овај, осим помесних услова, зависи од положаја гробља према огради места. Ако се оно налази напред, тад она вреди као предња тачка, која брани приступ к самоме месту (као што то беше у обрани код С.-Лучије: гробље лежаше 500 корака пред селом). Ако је гробље са стране, тад простор између њега и села (при иначе повољним условима), јест удесан положај артиљерије, која иначе при обрани места задаје велике бриге, где да се намести. На послетку ако је гробље иза села, тад (ако је веће) оно олакшава повлачење из села, а помаже нам да непријатељу отежамо излазак из њега.

Заузимање за обрану. Ми смо навели својства насељенога места, и из њих видесмо како таква места имају особита утицаја на обрану, а нарочито што отежавају управљање војском, која је у посади; и још видели смо, да при обрани треба поставити у њих само неопходни број војске, јер се војска у оваквоме месту врло лако може да раштрка (Лињи брањаху 19 пруских батаљона, па га и опет Вранцузи отеше; у селу Пропстајде бејаше само четири чете — на крилу стајаху силне батерије а за леђи два корпуса у резерви — па се с успехом држаше против свију напада сајузничких), а држати већи њен део по зади у резерви. У осталом, ово је опште правило при брањењу свију земљишних предмета, који као села, вароши, месташца а поглавито шуме — отежавају управљање војском, која се унутри находи. При опредељењу бројне снаге одреда, нарочито пешадије (која је преко потребна за упорну обрану), може се узети као основ да је на 6—800 корака довољан један батаљон.

Особито је важно да се место, пре него што га поседнемо, добро промотри у сваком правцу а нарочито да се тачно дознају (као што је и горе споменуто) **активна** средства т. ј. удесни путеви у свима правцима, те да се олакша војсци узајамно потпомагање. Ова се прилика појављује врло често заступници, која нема кад да много избира. Даље, према величини места и намери радње (да л' да га јогунасто бранимо, или тек за време задржимо), опредељује се број војске, која је преко потребна за непосредну обрану његову; колко ће батаљона доћи за бојно одељење, колко за поједине и главне

WWW.UNILIB.RS

резерве. Свакоме се делу да извесни задатак, а сваки тај део опет се дели на ситније делове (батаљонски, четни задатци); за сваки задатак одреди се особити начелник, и каже му се где да се размести најближа поткрепљења. Учине се потребне припреме за гашење ватре, ако би случајно непријатељ место запалио.

Обрана места оставља се поглавито пешадији и артиљерији. Улога је коњици она иста, која и при свима земљишним предметима, т. ј. мотрење на непријатеља до боја, напад или претња нападом у тренутку кад непријатељ стане излазити у бој, гоњење, кад борба престане, и ако је земљиште удесно, да заклања повлачење одреса, у несрећном случају.

Ако се има кад место да поседне, тад се, осим онога стрељачкога низа што је на ивици села и ограде, (густина низа зависи од заклона; као основа може се узети 10 до 15 корака за ред), шири још један низ, који поседне крајње куће према непријатељу. Тако се исто постављају низови на оним границама, које деле село на оделе. Најближа поткрепљења низа стоје у четним колонама (јер то захтева збијеност низа, неопходно кретање уским фронтом и отежана прегледност с једног дела к другоме; у опште је преко потребно, у овој прилици, имати за дежа не толико јаке резерве колико честе) резерве, прикривене у авлијама иза зграда. Батаљони појединих резерва размештају се већином укупно ако место није дубоко — иза њега; ако ли је пак врло дубоко и са више одељака земљишних, тада иза ових или на широким просторима (тржишта) у унутрашњости села или вароши. (Наставиће се.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

НОВИНЕ.

* Инглеске новине за војску и флоту (Naval and military Gazette) пишу о србијском оружању овако:

„Прошле године њени људи (србијски агенти) купише у Хамбургу 70.000 пушака и 72 челична топа из радионице Крупове. У Крагујевцу, где су јој оружнице, ове су пушке прерађене у иглењаче по руској системи (?). Ту скоро купише опет у Хамбургу преко 30.000. А Србија осим тога већ има преко 200.000 у својим слагалиштима, и тако они имају сад већ око 350.000 пушака. У Крагујевачкој оружници има више од три стотине топова; — стотина их је челичних, што се оздо пуне, 150 бронзаних од 4 и 8 ђ све ижлебљених по Аустријској системи, преко 50 бронзаних авана, и т. д. У овом часу (то значи Јануарија ове године) Крагујевачка ливница бави се ливењем брдовне артилерије, коју би носиле мазге. Сви бронзани топови сливени су од великих топова што их Турци оставише у граду београдском, кад су се из њега селили, е мудри Турци остављају све своје „неприкосновено!“ — Ми знамо како стојимо; и нека ми радимо што треба да радимо, па шта нам је стало, што ће не знам ко овако и онако о нама да говори. —

* Исте новине дају важности кретању Француске војске с југа према северној граници својој.

* Бечком њесару поднео је неки Мрсић из Ђура некакву нову пушку, која је тако проста да се у минути 30 пута напунити и испалити може. Још он, кажу, изумео је и некакав топ, што се оздо пунити, и који, веле, није тежи од 8 ока.

* Француско војно министарство хоће да гради у Буржу једну барутану, да прави нов барут (бели), што га је изумео пруски капетан Шулцо, и за који је комисија Француска казала, да је особито добар, а нарочито за жлебне топове*).

*) Види критику овог барута у „војнику“ за 1865 годину страна 151—156.